

A családpolitika történeti és jogi háttere Szlovákiában

Betekintő

A gyermekvállalási hajlandóság csökkenése a napjaikban már szinte valamennyi fejlett országban tapasztalható, így Magyarországon is. Dolgozatunk egy szomszédos ország jogrendszerét elemzi, ám – korábbi kutatásainkra reflektálva – arra vállalkozik, hogy egy összehasonlítást, s mintegy közvetett megítélést adjon a 2023. évi átalakítás előtti¹ magyar családtámogatási rendszerre. A szlovák családtámogatási és gyermekvállalási rendszer jogi hátterének bemutatásával – korábbi kutatásainkkal összevetve – arra a megállapításra jutottunk, hogy a gyermekvállalás alapvetően érzelmi, s csak másodszorban anyagi és jogi szabályozási háttér kérdése, noha a családtámogatásnak kiterjedt állampénzügyi eszközei, egzakt jogi védő-normái vannak mindkét országban. Az állami támogatások tehát segíthetik, de nem vehetik át a szülők egyéni döntésén alapuló gyermekvállalási elhatározását. Ugyanúgy a cikkben exponált szlovák jogi szabályozás is, szignifikáns eltéréseket a magyartól nem mutat, tehát a jogi keretek általi védelem és szabályozás sem elsődleges a szülők gyermekvállalási döntéseiben, noha segítheti a felnövekvő generáció megszületését és életésélyeit.

Bevezetés

A gyermekvállalás demokratikus társadalmakban egyéni döntés eredménye, ugyanakkor hatása sorsdöntő az egész közösség jövőjére nézve. A fejlett világ egyik alapproblémája a gyermekvállalási hajlandóság csökkenése, amely mögött komplex társadalmi folyamatok állnak. A házasságon kívül együttélések általánossá válása, a válások és új házasságkötések számának megemelkedése, az egyedülálló szülőség rohamos terjedése és legfőképpen az egyéni önmegvalósítás, munkahelyi karrier előtérbe kerülése figyelhető meg a nők esetében is.² A születendő gyermekek megfelelő létszáma nélkül azonban nem biztosítható, hogy egy nemzet a hagyományos értékeit megőrizze, új értéket teremtsen, akár gazdasági, akár társadalmi értelemben.³ Sőt, a gyermekek számának

mérséklődése a szociális szektor fenntartására hivatott gazdasági működés leendő humánerőforrás kapacitásait (a belépő új munkaerő) létszámát is visszafogja, amely a gazdaság teljesítőképességére kedvezőtlenül hat. Homicskó Árpád⁴ alapján pedig a szociális gondoskodás szempontjából egyrészt olyan munkaerőpiacra van szükség, amelyben az adott társadalom tagjainak nagyobb része aktívan részt vesz. Másrészt a rendszer fenntartásához nagymértékben hozz járuló járulékfizetők olyan ellátásokat, szolgáltatásokat kapnak, amelyek a megélhetési zavarhelyzet idejére biztosítják korábbi életszínvonaluk fenntartását, így a gyermekvállalás- és nevelés költségeit is. S nem utolsósorban az aktív munkaerő a társadalom fiatalabb és idősebb tagjainak támogatásához

¹303/2023. (VII. 11.) Kormányrendelet a kistélepeken nyújtható otthonteremtési támogatásokról, továbbá a 303/2023. (VII. 11.) Kormányrendelet a babaváró támogatásról szóló 44/2019. (III. 12.) Kormányrendelet módosításáról

²Bővebben lásd: LESTHAEGHE, Ron: *The second demographic transition. A conceptual map for the understanding of late modern demographic developments in fertility and family formation. Historical Social Research*, 2011, Vol. 36. No. 2. 179–218. o. <https://doi.org/10.12759/hsr.36.2011.2.179-218>, továbbá: KELM, Hanna: *Are Women in Family Business Supported Enough by the Polish Family Policy? Przedsí biorczość i Zarz dzenie*, 2018, Vol. 19. No. 7. 483–498. o.

³Családbarát fordulat – 2010-2018. Emberi Erőforrások Minisztériuma. 2017

⁴HOMICKÓ ÁRPÁD: *A munkaerőpiac szerepe a szociális gondoskodás szempontjából. Polgári Szemle*, 2015., 11. évf. 4-6. szám, 83-93.

képes hozzájárulni, mind a jelenben, mind a jövőben. A leendő munkaerő alapját adó gyermekvállalási hajlandóság visszaesését azonban nehéz megváltoztatni kizárólag pénzügypolitikai eszközökkel.⁵ Egy társadalom organikus építésében és működtetésében (Birher alapján⁶) a jog, az erkölcs és a vallás normarendjeit, mint történelmi távlatokon át ható összefüggésrendszert kell együttesen értelmezni, s ez a szabályozáskomplexitás lesz a mérvadó, hiszen az embert, mint értelemmel és akarattal rendelkezőt, annak egyéni és közösségi vonatkozásaiban indokolt a kívánt hatások felé elmozdítani, ami különösen fontos a gyermekvállalás tekintetében is. Francis Fukuyama⁷ alapján a gazdasági fellendülés megteremtője és fenntartója a bizalom, ami a társadalomban, s annak alapsejtjeiben, a családokban is meghatározó. S ha ezt a logikai párhuzamot (Birher kutatásaival összevetve) folytatjuk, akkor Kopp és Skrabski⁸ érvrendszerét felhasználva kijelenthetjük, hogy a bizalomra való képesség megteremtésének előfeltétele, alapja a család, méghozzá a jól működő család. Ebből adódóan, ha a gazdaság fellendítésére

törekszünk a társadalom legfontosabb feladatává a családnak és a család azon funkcióinak erősítése válik, amelyben az emberekben az egymás iránti bizalmat és a megbízhatóság képességeit fejlesztjük. És ha a családban a bizalom légköre uralkodik, úgy a tartós együttélés esélyei javulnak, és ez alapján a gyermekvállalási hajlandóság is. Jogi szabályozással, állampénzügyi eszközökkel, mint például a jövedelmek, a családi támogatások emelésével az anyagi alapok ugyan szilárdulhatnak, ám a gyermekvállalás kiindulási pontja a tartós bizalom lesz, amely viszont inkább a nevelésből, élelmezéletről, elfogadott viselkedési normákból adódik. Különösen fontos az állam és az egyházak szerepe a családi életre való nevelés tekintetében, ám az érzelmi preferenciákat hangsúlyozó érvelés ellenére nem lesz közömbös az állam segítő-szabályozó szerepe sem. Különösen egy a szocialista tervgazdaságból a piacgazdaság felé araszoló „frissdemokráciákban”. Mint ahogy egy szomszédos, hasonló gazdasági és történelmi adottságokkal rendelkező ország példájának tanulmányozása sem, amire e dolgozat vállalkozik.

A tanulmány módszertani kerete

Évekkel korábban megkezdett kutatási programunkban azt céloztuk meg, hogy a magyarországi gyermekvállalási hajlandóság javításához alkalmazott állampénzügyi eszközök hatékonyabbá tételéhez hozzájáruljunk⁹. E tárgykörben a hasonló fejlettségű, szomszédos Szlovákia gazdasági eszközeit (is) leírtuk, értékeltük.¹⁰ Bemutattuk azokat az adópolitikai és támogatási eszközöket, - párhuzamosan a magyarral - amelyekkel a szlovák kormány a gyermekvállalást és a nevelést segíti elő. Jelenlegi tanulmányunk pedig a szlovák

jogi szabályozást vizsgálja, történelmi dimenziókban, amely ugyancsak elválaszthatatlan (együtt értékelendő) egy másik, jobbára a magyar jogi szabályozást értékelő tanulmányunktól.¹¹

Vagyis a korábbi és jelenlegi tanulmányunk (a Lentner-Horbulák szerzőpáros tollából) is egy közvetett kísérlet a magyar népesedési és népesedéspolitikai intézkedések megítélésére. Szlovákia rendszerének bemutatásával egy hasonló fejlettségű és adottságú országot választottunk, s a gyermekvállalási adatokat vizsgáltuk, annak

⁵SÁGI Judit – LENTNER Csaba: *Certain Aspects of Family Policy Incentives for Childbearing – A Hungarian Study with an International Outlook. Sustainability*, 2018, 10 : 11 Paper: 3976, 16

⁶BIRHER Nándor: *A normák kapcsolati rendszerének feltárása a hatékonyabb szabályozási formák kialakítás érdekében. Polgári Szemle*, 2020, 16. évf. 4–6. szám, 2020, 306–314., DOI: 10.24307/psz.2020.1023

⁷FUKUYAMA, Francis: *Bizalom. A társadalmi erények és a jólét megteremtése. Európa Könyvkiadó*, 2007

⁸KOPP Mária – SKRABSKI Árpád: *A boldogság-keresés útjai és útvesztői. Az érett személyiségtől a kiegyensúlyozott párkapcsolatokig. 2020, L'Harmattan*, 109–113.

⁹I.m. (SÁGI – LENTNER, 2018)

¹⁰LENTNER Csaba – HORBULÁK Zsolt: *A gyermekvállalási és családtámogatási rendszer egyes állampénzügyi szegmensei Szlovákiában. Pénzügyi Szemle*, 2021. 66. évf. 4. szám, 494–512., LENTNER Csaba – HORBULÁK Zsolt: *A családpolitika egyes jogi és történelmi szegmensei Szlovákiában, Glossa Iuridica*, 9 : 1–2, pp. 43–64.

¹¹LENTNER Csaba – SÁGI Judit – TATAY Tibor: *A magyar családtámogatási rendszer prioritásai. Acta Humana: Hungarian Centre for Human Rights Publications*, 2017, 5 : 3 37–46.

függvényében, hogy az állami támogatások mértéke hogyan alakul. Megállapítottuk, hogy – a torzító tényezőket kizárva – egy közvetlen Covid-19 előtti időszakban Szlovákia a GDP-jének alig két százalékát, míg Magyarország több, mint a 3,5 százalékát fordítja családtámogatásra, ám a szlovák születési adatok mégis csak kedvezőbbek. Ezzel (is) igazoltuk (közvetetten), hogy a gyermekvállalás nem elsődlegesen anyagi természetű, állami

támogatási háttérű. Jelenlegi, jogi természetű tanulmányunk, a már hivatkozott egyik előzővel (Lentner-Sági-Tatay), amely magyar jogi szabályozást exponálta¹², csak együtt értelmezhető. Mostani munkánkban leírjuk a szlovák viszonyok mögött álló jogi szabályozást, a család- és gyermekvállalást támogató jogrendszert foglaljuk össze, a hatályos és a történelmi kontextusában is. Elsősorban a szlovák szakirodalmi és jogi háttérre támaszkodunk.

A család jelentősége a szlovák társadalomban

Az elmúlt évszázadokban a szlovák társadalom hasonló változásokon ment keresztül, mint a magyar, illetve a közép-európai társadalmak, s a házasságkötések száma lassan csökken, a válások száma nő, a születések száma a jelentős esés után stagnál. A térség többi országához képest Szlovákia abban tér el, hogy az ország lakossága lassan emelkedik. Jobb mutatókkal csak Ausztria és Csehország, illetve Szlovénia rendelkezik, ellenben ezek az országok az Eurostat alapján már migrációs célországok közé tartoznak. Noha Szlovákiában az utóbbi évtizedben már megjelent munkaerőhiány, és egyre több külföldi érkezik az országba, de ezt ideiglenes szándékkal, s nem letelepedési céllal teszik.¹³ Az aránylag jó szlovákiai demográfiai mutatók háttérében tehát alapvetően társadalmi-kulturális tényezőket kell keresni, mint a családcentrikusság, a konzervatív gondolkodás, a szülőföldhöz való ragaszkodás vagy a kisvárosifalusias életforma előnyben részesítése. Ezek az értékek ösztönzik a szlovákiai családok gyermekvállalási hajlandóságát is. „A konkrét reprodukció és családcentrikus viselkedés okát nem csak családbarát politikák hatásában kell keresni, ami totalitárius rendszer maradványa. A társadalmi légkört hagyományok is befolyásolják, amelyek a szlovák lakosság többségének értékrendjében mély kulturális és történelmi gyökerekkel rendelkeznek. A családi értékek szilárd megléte, a szülői szerep és a házastársi kapcsolatok magas fokú megbe-

csülése a keresztény nevelésnek a családokban erősen tartósan jelenlévő hatásával függ össze.”¹⁴ Ezekből a nemzeti karakterisztikákból a 21. század elejére sok minden halványult, de a család központi szerepe – noha lényegesen gyengébben – máig megmaradt.

A szlovák társadalom a 20. század folyamán jelentős politikai változásokon ment keresztül. Szlovákia, a volt Felvidék, 1919-ben része lett egy gazdaságilag fejlettebb, iparosodottabb és egyben szekularizáltabb Csehországnak. 1948-ban a kommunista fordulat úgyszintén szinte sokk-ként érte a szlovák társadalmat, és alapvetően befolyásolta a hagyományos értékrendet.

Végül harmadikként szólni kell az 1989-es rendszerváltozásról. Ez a hagyományos konzervatív értékekhez való visszatérést is jelentette, ellenben az ezt követő válság, amit a gazdaság átalakítása okozott, illetve a lehetőség, hogy a lakosság jelentős része, kiemelten a fiatalabb generációk külföldön keressék a megélhetést, megnehezítette a hagyományos értékek feléledését.

A szakirodalom¹⁵ szerint a „hagyományos” vagy „normális” család meglepően homogén, jellemző rá a családi élet, mindkét szülő és a gyermekek egy háztartásban élnek. A családi szerepek meghatározottak. Az apa általában a családon kívül vállal munkát, az anya törődik a gyermekekkel és érzelemstabilizáló, nevelő szerepe van. Ez a családmódel Szlovákiában azonban az 1960-as és 70-es évek

¹²I.m. LENTNER Csaba – SÁGI Judit – TATAY Tibor (2017)

¹³Eva Rievajová - Andrej Přivara - Kamila Mayerová: LABOR MOBILITY OF FOREIGNERS IN SLOVAK REPUBLIC. "The EURASEANS: journal on global socio-economic dynamics". Volume 5 (18); September-October, Year 2019; ISSN 2539 – 5645 (Print), on-line access: [https://www.euraseans.com/5\(18\)](https://www.euraseans.com/5(18))

¹⁴Chorvát Ivan – Džambazovi, Roman (szerk.): RODINA NA SLOVENSKU V TEÓRII A VO V SKUME. STIMUL, Bratislava pre Filozofickú fakultu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, 2015, 17 o.

¹⁵ONDREJ KOVIČ Peter – MAJER ÍKOVÁ Jana: Zmeny v spoločnosti a zmeny v rodine – kontinuita a zmena. Príspevok k diskusii charakteru rodiny. Sociológia. 2006, 7 (6), 5-30

fordulójától már inkább kivételnek számított. Leginkább a nők foglalkoztatása, a válások növekedése, illetve a családok kívül született gyermek egyre emelkedő száma törte meg leginkább ezt a modellt. A 20. század folyamán a család, mint társadalom alapsejtje, a szocializmus négy évtizedében ment a legnagyobb átalakuláson keresztül Szlovákiában is. „A gyermeknemzést kivéve, de még ebben az esetben is új elemek jelennek meg, a család körül szinte minden megváltozott.”¹⁶ A társadalmi változások már a szocializmus első éveiben megkezdődtek. Az állam által kikényszerített gazdasági tulajdonosváltások a családokra is komoly

hatással voltak. A kisvállalkozások, de még inkább a parasztgazdaságok felszámolásával a hagyományos családmódel is átalakult. Az erőltetett iparosítás és városiasodás, ebből következően a falu jelentőségének a csökkenése alapvető hatással volt a családokra. A gazdaságban a nők szerepe is változott, az iparban jelentősen nőtt a foglalkoztatásuk. Voltak olyan ágazatok, amelyek esetében a termelés alapvető mértékben a női munkaerőn alapult. Ez természetesen a családok szerkezetére és belső státuszait is módosította. Változott a gondolkodásmód, megindult a nők emancipációja, az önmegvalósítási lehetőségük szélesedett.¹⁷

A csehszlovák családpolitika és demográfia változásai a szocializmus időszakában

Az ország életében nem csupán második világháború okozott jelentős demográfiai törést, hanem a háborút követő néhány év is. 1945-ben Csehszlovákia etnikai tisztogatásokba kezdett. A kitelepítéseknek köszönhetően 1947 végéig Csehszlovágot 2 820 000, Szlovákiát 176 000 német nemzetiségű lakos hagyta el. Szlovákiából további 89 660 magyar nemzetiségű állampolgár távozott Magyarországra, s Magyarországról Szlovákiába 71 787 fő költözött át. Ezeknek a demográfiai mozgásoknak köszönhetően Csehszlovákia lakosainak száma az 1938. december 31-ei 14 609 ezer főről 1947 szeptemberének a végére 12 224 ezer főre csökkent.¹⁸

A demográfia csúcs az ország életében az 50-es évek első fele volt. 1957-ben engedélyezték a művi terhesség-megszakítást, ami a születési számokon azonnal megmutatkozott. Ez a csökkenés azonban a lakosság számának a változásában nem jelentkezett, mivel jelentősen csökkent a csecsemő-, illetve gyermekhalandóság. A javuló egészségügyi adatoknak köszönhetően a várható élettartam az 1950-es 63,2 évről 1960-ra 70 évre nőtt. Ez a tendencia az 1970-es évek folyamán kissé megtört, és az 1980-as elején is csak 74 év volt a nők, illetve 67 év a férfiak esetében. Különösen a 40-ik életévüket betöltött férfiak halálozási mutatói voltak rosszak. Foglalkoztatás a Husáki időszakban (1969 – 1989) is tovább nőtt. A foglalkoztatási ráta 1980-ban volt

a legmagasabb, a teljesen lakosság körében 51,4% volt, az aktív népességet tekintve pedig 90,6%-on állt. Ez megfelelt az ideológiai elvárásoknak, ami lényegében a teljes foglalkoztatás volt.

A foglalkoztatottak számának a növelését alapvetően nők munkaerő-piaci aktivizálásával lehetett elérni. Ez a folyamat azonban az 1970-es évekre erőltetetté vált. Foglalkoztatás növelése már az idősebbeket, sőt a fiatalokat is érintette, ami az iskolakötelezettség csökkentésében nyilvánult meg. Az 1980-as évekre a háztartásban maradó nők száma az ország történetében a legalacsonyabb lett. Mindez annak ellenére történt meg, hogy az anyasági szabadság időtartamát meghosszabbították. Az 1. táblázat arra mutat rá, hogy Szlovákia ebben az esetben is kissé elmaradt Csehszlovákia mögött.

1. táblázat: A nők foglalkoztatása %-ban

Forrás: Kalinová, Lenka: *K sociálním dějinám Československa v letech 1969–1989*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999, 92

Év	Csehszlovákia	Csehszlovákia	Szlovákia
1960	42,5	43,8	38,7
1970	45,6	46,7	42,9
1980	45,6	46,0	44,8
1989	45,9	46,0	45,5

¹⁶ROSKO Róbert (szerk.): *Aktuálne problémy sociológie rodiny*. Bratislava, Veda, 1989, 12

¹⁷PRŮCHA, Vladimír et al.: *Hospodářské a sociální dějiny Československa*. (2. kötet, 1945–1992). Brno, Doplněk, 2009, 649-653

¹⁸PRŮCHA, i. m. 133-137

A nőket leginkább az iskolarendszerben és az egészségügyben alkalmazták, ahol arányuk 70 és 80% között mozgott, de kereskedelemben foglalkoztatott nők aránya is 60% körül volt. A nők alkalmazása azonban nem csak politikai nyomásra emelkedett, amely folyamatot segítette iskolázottsági szintjük általános növekedése is. Ez abban is megmutatkozott, hogy arányuk leginkább a nem nehéz fizikai munkát igénylő ágazatokban volt jellemző.

A prágai tavasz bukása után Csehszlovákia Kommunista Pártja a hatalmát szociálpolitikai intézkedésekkel kísérte meg stabilizálni. Erre Csehszlovákiának reális lehetőségei voltak, mivel az ország a keleti blokkon belül az egyik legerősebb gazdasággal rendelkezett és a lakossága az egyik legjobb ellátást élvezte. Ahogy a 2. táblázat mutatja, ez a születések számának a növekedésében is megmutatkozott. A népesedési többlet megjelenése természetesen a gazdaságra is ösztönzőleg hatott. A kor szociálpolitikájának egyik máig leglátványosabb eredménye volt a gyermekvállalást előmozdító panelházak megépítése, amely szinte

valamennyi városi rangú település arculatán máig nyomott hagyott.

Az 1969 tavaszán meghozott rendelkezéseket a szakirodalom stabilizációs intézkedéseknek nevezi. Ezek többek között ármoratóriumot, meghatározott bérnövekedést, illetve elbocsátási szigorításokat tartalmaztak. Létrehozták az Állami Népesedési Bizottságot. Az anyasági szabadság hosszát 26 hétre emelték. Később megkezdték az anyasági hozzájárulás kifizetését, aminek az összegét egy éven belül megduplázták. 1973-tól a családtámogatás összegét a gyermekek számától tették függővé, majd bevezették a fiatal családok hiteltámogatását. A családok segítésében a vállalatoknak és a szakszervezetnek is szerepet kellett vállalniuk. A természetbeni juttatások közé tartozott a teljesen ingyenes iskoláztatás, az iskolai étkeztetés, utazási kedvezmények, támogatott lakbér és gyermekruhávásárlás.²⁰

A 2. táblázatból kiolvasható az is, hogy a szlovák országrész Csehszlovákia egész fennállásának idején jobb demográfiai mutatókkal rendelkezett. Ez Csehszlovákia etnikai arányait is befolyásolta.

2. táblázat: Élveszületések és természetes szaporodás Csehszlovákiában [1000 főre]

Forrás: Průcha i. m. 902

év	Élveszületések			Természetes szaporodás		
	Csehszlovákia	cseh országrész	szlovák országrész	Csehszlovákia	cseh országrész	szlovák országrész
1937	16,3	14,3	22,6	3,2	1,5	8,6
1947	24,2	23,6	25,8	12,1	11,6	13,6
1962	15,7	13,9	19,8	5,7	3,1	11,7
1968	14,9	13,9	17,0	4,2	2,2	8,5
1974	19,9	19,4	20,8	8,2	6,7	11,2
1989	13,3	12,4	15,1	1,7	0,1	5,0
1992	12,6	11,8	14,1	1,4	0,1	4,0

A népesedési adatokat nézve a szlovák országrészen belül is különbségek voltak. Szlovákia keleti és észak-keleti vidékein a sokgyerekes családmóddal a rendszerváltás időszakáig is fennmaradt, és

ezek a vidékek máig magasabb a népszaporulat. A délnyugati régiókban szintén emelkedik. Ez a tendencia a főváros vonzerejének köszönhető.

¹⁹KALINOVÁ i. m. 29-31

²⁰PRŮCHA i. m. 896, 900-901, 915

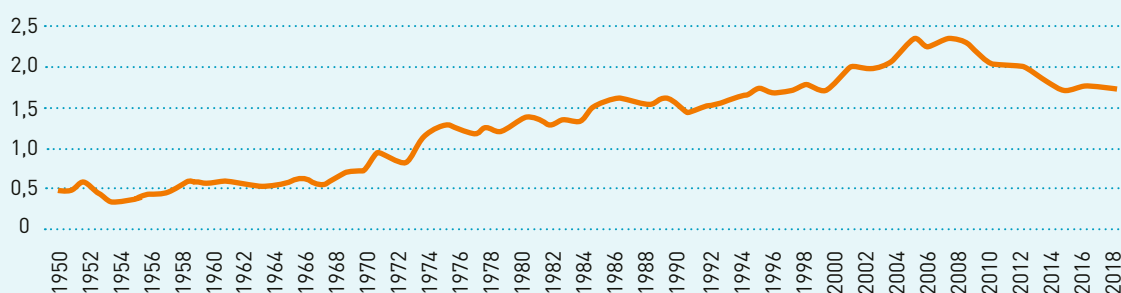
Demográfiai változások a rendszerváltozás után

A reprodukciós folyamat 1989 után lassulni kezdett. 1996-tól az átlagos születési szám az európai szintre süllyedt. 2003 után a legtöbb anya a 25–29- éves korosztályból kerül ki. A romló adatok mögött a szakértők²¹ a politikai-gazdasági átalakulást, a lakhatási nehézségeket, a fiatalok anyagi helyzetét, valamint a magas munkanélküliséget látják, de megemlítik a változó szexuális szokások változását, a terhesség-megelőzés módjainak a terjedését és az életmódváltást is.

Ami a házasságot illeti, a gyermekvállalás esetében továbbra is ezt az együttélési formát részesítik előnyben. A házasságok száma 2002-ig csökkenő tendenciát mutatott, ezután enyhén nőni kezdett. Az általános csökkenés hátterében hasonló okokat

kell keresni, mint a gyermekvállalás esetében, életmódváltási és világnézeti változásokként lehet összefoglalni mindkét nem esetében, vagyis a klaszikus értékrend, illetve a preferenciasorrend megváltozott. A válások esetében hasonló változásokról írnak a szerzők. A fokozatos emelkedés 1998 környékén stabilizálódott. A válások leginkább pszichikai szempontból terhelik meg a partnereket. A gyermek általában az anyánál marad, ami mindkét volt házastársra frusztrálólag hat. Ennek hátterében az anyagi tényezők sem közömbösek. A válások számának növekedését sajnos segíti a „jól kidolgozott jogi háttér”, illetve az, hogy korábbi időszakra jellemző társadalmi stigmatizálás elhalványul.

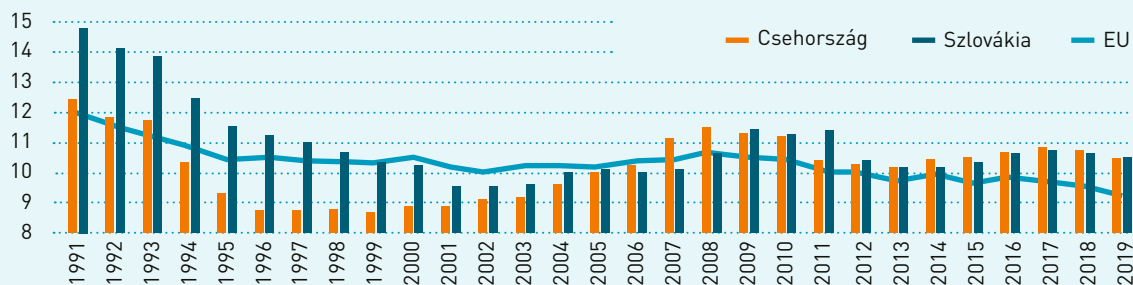
1. ábra: 1000 lakosra eső válások száma Szlovákiában - Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal

Az 1980-as években a terhességmegszakítás első számú népesedési probléma volt, ám napjainkra is sokat vitatott jelenség. Száma 1989-ben volt a legmagasabb, előfordulása a terhesség megelőzés egyéb lehetőségeinek a hiányára utalt. A művi terhességmegszakítás a 2000-es években

a 30-as éveikben járó házasságban élő nőkre jellemző, akiknek egy esetleg két gyermekük van és jó anyagi helyzetben vannak. Az egyik látványosabb demográfiai változás a születések számának a csökkenése.

2. ábra: A születési ráta alakulása Csehországban, Szlovákiában és az Európai Unióban 1000 lakosra
Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal

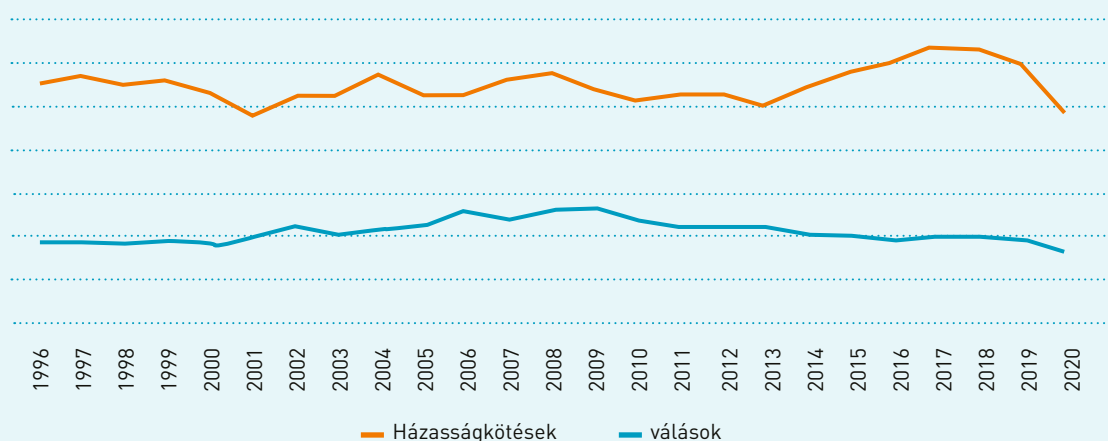
²¹ONDREJKOVIČ Peter – MAJERČÍKOVÁ Jana: Zmeny v spoločnosti a zmeny v rodine – kontinuita a zmena. Príspevok k diskusií charakteru rodiny. Sociológia. 2006, 7 (6), 5-30

A 2. ábrán látható jelentős visszaesés ellenére a szlovákiai demográfiai mutatók jobbak, mint a cseh átlag, illetve az Európai Unió átlag. A 2004-től meginduló emelkedésnek alapvetően az első baby boom generáció gyermekeit – a második világháború után születettek, a husáki gyerek, gyerekek – bekerültek a szülőképes korba.

A rendszerváltozás egy további demográfiai mutatóban, a házasságkötések számát illetően is jelentős változást hozott. Az 1990-es évek elejéig még társadalmi elvárás volt a fiatalok házasságkötése, ez a 2000-es évek folyamán folyamatosan változott.

Amíg a 90-es évek elején a nők 93, és a férfiak 89%-a legalább egy házasságot már kötött, 2001-re ezek az arányok 66, illetve 63%-ra csökkentek. Az ezredforduló után újra emelkedés jött, és az arányok 66 és 77%-ra módosultak. A különbségek országon belül is jelentősek. A házassági hajlandóság a Zsolnai Kerületben (észak-nyugat) a legkisebb, ahol 2016-18 átlagában a férfiak esetében 0,54/1 fő volt, a nők esetében pedig 0,62/1 fő. Az első helyen a nyolc kerületből az észak-keleten található Eperjesi Kerület volt, ahol a férfiak esetében 0,71, a nők esetében pedig 0,79-es értékkel lehet találkozni.²²

3. ábra: A házasságkötések és válások abszolút száma Szlovákiában 1996 és 2020 között
Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal, VBD_DEM:om7o11rr

Az 1990-es évek egyik jelentős változása volt az életpályamodellek diverzifikálása. Ennek hátterében a populációs klíma változását, a reprodukciós folyamathoz való viszonyulás módosulását kell érteni. Az életciklus a lineáris életpályáról a ciklikus életpálya felé módosult. A szociális normák jelentősen átalakulnak.²³ A születéshez kapcsolódó változások egyik kísérő jelensége, hogy lassul a reprodukciós folyamat, emelkedik a gyermekvállalók életkora. 1991-ben a nők első gyermeküket átlagosan 22,5 évesen hozták a világra, 2018-ban

már 27,1 évesen. Hasonló módon változott a családban és családon kívül született gyerekek aránya. A rendszerváltozás utáni 10%-os szintről 2018-ig már ez a szám elérte a 40%-ot.²⁴

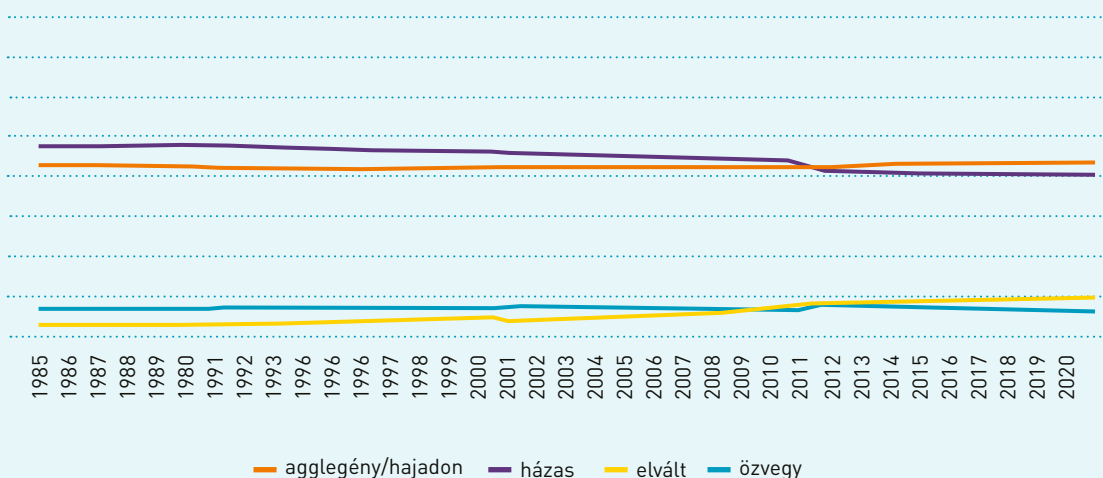
A családi állapotot tekintve, hosszú távon a családban élők aránya csökken. Amíg 1985-ben a lakosság 47,82%-a élt családban, 2020 arányuk 40,25%-ra esett. Az elváltak aránya 2,31%-ról 9,15%-ra nőtt. Az özvegyek aránya gyakorlatilag nem változott 6,67% (1985) áll szemben a 6,56%-kal (2020).

²²ŠPROCHA, Branislav (szerk.): *Populačný vývoj v krajoch a okresoch Slovenska od začiatku 21. storočia*. INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, Univerzita Komenského, Prírodovedecká fakulta, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Prognostický ústav SAV, 2019, 12-13

²³DŽAMBAZOVI, Roman: *Reprodukčné a rodinné správanie na Slovensku (sociologická interpretácia trendov)*. CHORVÁT Ivan – DŽAMBAZOVIČ, Roman (szerk.): *Rodina na Slovensku v teórii a vo výskume*. STIMUL, Bratislava pre Filozofickú fakultu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, 2015, 11-52

²⁴ŠPROCHA i. m. 48

4. ábra: A családban élők arányának változása 1985 és 2020 között
Forrás: Szlovák Statisztikai Hivatal, VBD_SLOVSTAT:om2018rs

Szlovákia demográfiai helyzete, összehasonlítva Kelet-Közép-Európa országaival, különösen Magyarországgal is, de számos nyugat-európai országgal, viszonylag kevezőnek mondható. A lakosság száma enyhén növekszik és ezt migrációs többlet nélkül lehetett elérni. Az előrejelzések alapján²⁵ azonban Szlovákiára is jelentős lakosságcsökkenés vár. 2060-ra a lakosság száma a 2011-ben végrehajtott legutóbbi népszámlálás idején felmért 5 397 036 főről a legrosszabb szcenárió szerint 4 709 000 főre csökken. A legpozitívabb számítás szerint viszont akár 5 556 000 főre is nőhet, ellen-

ben a legvalószínűbb az, hogy a lakosság száma 5 135 000 fő körül fog alakulni. 2017 és 2060 között Szlovákia lakossága több mint 308 ezer fővel, azaz 5,7%-kal csökkenhet, miközben a fogyás már a 2020-as évek végén megindulhat. Tekintettel arra, hogy a demográfiai probléma Szlovákiában napjainkban még nem egy égető kérdés, aránylag kevés figyelem hárul rá. A jelenleg stabilnak tekinthető demográfiai helyzet ellenére Szlovákiának is szembe kell néznie a modern társadalmak egyik legnagyobb kihívásával, az elöregedéssel.

A családok védelmével kapcsolatos jogi szabályozás a szocializmus idején

A családdal kapcsolatos törvények Csehszlovákiában a szocializmus idején is fontos szerepet játszottak. Közülük a következőket kell megemlíteni: 265/1949 sz. családjogi törvény (zákon č. 265/1949 Zb. o rodinnom práve);

59/1952 sz. idegenekkel kötött házasságról szóló törvény (zákon č. 59/1952 Zb. o uzavieraní manželstva s cudzincami);

69/1952 sz. a fiatalság szociális-jogi védelméről szóló törvény (zákon č. 69/1952 Zb. o sociálnopráv-

nej ochrane mládeže); a Nemzetgyűlés Elnökségének a választások előírásairól szóló 61/1955 sz. jogszabályi intézkedése (zákonné opatrenie Predsedníctva Národného zhromaždenia č. 61/1955 Zb. o zmene predpisov o rozvode);

az Igazságügyminisztérium 70/1952 sz. a fiatalság szociális-jogi védelméről szóló törvény végrehajtásáról szóló rendelete (nariadenie Ministerstva spravodlivosti č. 70/1952 Zb., ktorým sa vykonáva zákon o sociálnoprávnej ochrane mládeže);

²⁵BLEHA, Branislav – ŠPROCHA, Branislav – VAŇO, Boris: Prognóza obyvateľstva Slovenska do roku 2060. Bratislava, INFOSTAT – Inštitút informatiky a štatistiky, 2018, 58-59

a Nemzetgyűlés Elnökségének a gyermektartásdíjról és a védőnevelésről szóló 58/1955 sz. jogszabályi intézkedése (zákonné opatrenie Predsedníctva Národného zhromaždenia č. 58/1955 Zb. o detských príspevkoch a ochrannej výchove);

73/1956 sz. a gyermekvédelem nemzeti bizottságokra való átruházásáról szóló rendelet (vládne nariadenie č. 73/1956 Zb., ktorým sa prenáša pôsobnosť úradovni ochrany mládeže na výkonné orgány národných výborov).

Az első családdal foglalkozó jogi norma a szocializmus idején született meg. A 94/1963 törvény (Zákon o rodine 94/1963 Zb.) 1963. december 4-én fogadták el. atályba 1964. április 1-én lépett. A törvény elfogadását a jogalkotó a következőképpen indokolta:

„A szocializmus csehszlovákiai bevezetése jelentős hatással volt hazánk polgárainak családi, házastársi és személyes életére. A társadalom mindent megtesz annak érdekében, hogy a szocialista társadalom erkölcsisége legyen az alapja a családban, a házasságban és a gyermeknevelésben fennálló valamennyi kapcsolatnak. A házasság, az anyaság, a család és minden gyermek érdekeinek védelmét, valamint a többgyermekes családok fokozott gondozását az egész társadalmunk végzi.”

A 94/1963-as törvény egy átfogó törvényi szabályzás volt, elfogadásával a fentebb felsorolt rendeletek és törvények hatályukat veszítették. A tanulmányban bemutatott változat 1983. április 1. és 1992. június 30-a között volt hatályos. A törvény négy részre, hat fejezetre és 109 paragrafusra tagozódott. A törvény szellemiségének a bemutatására érdemes az Alapelvek hat cikkelyét idézni:

„I. cikk

A házasság a társadalmunkban a férfi és a nő közötti erős érzelmi kapcsolatokon alapul. Benne mindketten egyenlőek. A házasság fő társadalmi célja a családalapítás és a gyermekek megfelelő nevelése.

II. cikk

A házasság által alapított család társadalmunk alapvető láncszeme, amely minden tekintetben védi a családi kapcsolatokat.

III. cikk

Az anyaság a nő legbecsesebb küldetése. A társadalomnak az anyaságnak nemcsak a védelmét, hanem minden gondoskodását is biztosítani kell, különösen az anya és a gyermekek anyagi támogatásával és nevelésük segítségével.

IV. cikk

A szülők felelősek a társadalomnak gyermekeik teljes körű szellemi és testi fejlődéséért, különösen a megfelelő nevelésükért, hogy a család és a társadalom érdekeinek egysége erősödjön.

V. cikk

A társadalom gondoskodik a gyermekek neveléséről, anyagi és kulturális szükségleteik kielégítéséről, valamint állami szervek, társadalmi szervezetek, iskolák, kulturális, oktatási és egészségügyi intézmények révén támogatja és védi őket.

VI. cikk

A család minden tagja köteles segíteni egymást, és képességei és lehetőségei szerint biztosítani a család anyagi és kulturális színvonalának javítását.”

Az első fejezet 10 paragrafusa a házasság megkötésének jogi és formai leírását tartalmazta. A második fejezet hét paragrafusa a házasság megkötését tiltó eseteket sorolta fel. A harmadik fejezet négy cikkelye a házassulandók kapcsolatát taglalta, ami minden esetben az egyenlőségen alapult. A negyedik rész egy paragrafusa a házasság megszűntének feltételeit határozta meg. Az ötödik rész hét paragrafusa a válással foglalkozott. A 23. par. (2) pontja erről így írt: „A házassághoz való könnyelmű hozzáállás ellentétes a társadalom érdekeivel. Ezért a házasság felbontása válással csak társadalmilag indokolt esetben alkalmazható.”

A második rész 5 fejezetének két paragrafusa a gyermeknevelésnek, további kilenc a szülők, illetve a gyermekek jogainak volt szentelve. Kiemelendő a 32 par. (1) bekezdése, amely így szólt: *„A szülők meghatározó szerepet játszanak a gyermekek nevelésében.”* Érdekes, bizonyos társadalmi kritikát megfogalmazó a 33. par. (2) pontja: *„Az a házastárs, aki nem a gyermek szülője, de a gyermekkel egy háztartásban él, szintén köteles segíteni a gyermeknevelésben.”* A második rész második fejezetének címe A társadalom részvétele a szülői jogok és kötelezettségek gyakorlásában, ez 10 paragrafusban foglalja össze az állami szervek beavatkozásának okait. A fejezet harmadik részének 12 paragrafusa az apa személyének a meghatározásával foglalkozik. A következő rész 11 paragrafusa az örökbefogadással foglalkozik. Az ötödik fejezet 7 paragrafusa a gyermekkorú jogi képviseléről ír.

A harmadik rész első fejezetének három paragrafusa a szülők és a gyerek kölcsönös eltartási kötelezettségét tárgyalja; a következő rész három

paragrafusa a család többi tagja közötti eltartással foglalkoznak; a harmadik rész pedig a szülők egymás általi eltartását szabályozza. A negyedik rész elvált szülők, az ötödik a leányanyák ilyen irányú jogaival foglalkozik.

Látható, hogy a törvény egyaránt igyekezett megha-

tározni a család szerepét a társadalomban, a családtagok kölcsönös viszonyát továbbá a család anyagi hátterét. A törvény Csehországban egészen 2013-ig volt hatályban, Szlovákiában 2005-ben hoztak új törvényt.

A család fogalma és jelentősége az önálló Szlovákia jogrendjében

A család fontossága megjelenik Szlovákia alaptörvényében is. A 19. rész 2) pontjában szerepel, hogy mindenkinek joga van a magánéletre és a családi életre. A 41. rész 1) bekezdésének négy mondata közül kettő utal a családra és gyermekeire: *„A házasság, a gyermeknevelés és a család a törvény védelme alatt áll. A gyermekek és a fiatalok különleges védelme biztosított.”* Majd a 4) bekezdésben a következő olvasható: *„A gyermekekről való gondoskodás és nevelésük a szülők joga; a gyermeknek joguk van a szülői gondoskodásra és nevelésre. A szülők jogait a kiskorú gyermekekre vonatkozóan akarataik ellenére csak bírói döntéssel korlátozható.”* Az 5) bekezdés a következőket tartalmazza: *„A szülők, akik gyermekről gondoskodnak, jogosultak az állam támogatására.”* A családdal, családtámogatással Szlovákiában több törvény foglalkozik. A következőket kell felsorolni: A 600/2003 sz. gyermekpótlékról és a 461/2003 sz. szociális biztosítás módosításáról szóló törvény (Zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov)

A Szlovák Köztársaság Munkaügyi, Szociális és Családügyi Minisztériumának 383/2020 sz. rendelete gyermekpótlék összegének a változásáról (Opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 383/2020 Z. z. o úprave súm prídavku na dieťa a príplatku k prídavku na dieťa)

571/2009 sz. a családi támogatásról szóló törvény (Zákon č. 571/2009 Z. z. o rodičovskom príspevku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov)

A Szlovák Köztársaság Munkaügyi, Szociális és Családügyi Minisztériumának 383/2020 sz. rendelete a családi pótlék összegének a meghatározásáról (Opatrenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky č. 382/2020 Z. z. o ustanovení súm rodičovského príspevku)

A 383/2013 sz. törvény a megszületett vagy egy-

szerre több megszületett gyermek támogatásáról szóló törvény (Zákon č. 383/2013 Z. z. o príspevku pri narodení dieťaťa a príspevku na viac súčasne narodených detí a o zmene a doplnení niektorých zákonov)

A 201/2008 sz. a póttartásdíjról és 36/2005 sz. törvény módosításáról és kiegészítéséről szóló az Alkotmánybíróság 615/2006 sz. határozata alapján az 554/2008 sz. törvényben meghatározott törvény (Zákon č. 201/2008 Z. z. o náhradnom výživnom a o zmene a doplnení zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky č. 615/2006 Z. z. v znení zákona č. 554/2008 Z. z.)

Az 561/2008 sz. a gyermekgondozásról szóló törvény (Zákon č. 561/2008 Z. z. o príspevku na starostlivosť o dieťa a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov)

A 627/2005 sz. a nevelőszülői pótlékról szóló 561/2008 sz. törvényben meghatározott törvény szerint (Zákon č. 627/2005 Z. z. o príspevkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa v znení zákona č. 561/2008 Z. z.)

A 305/2005 sz. törvény a gyermekek szociális jogainak védelméről és a szociális gondnokságról, valamint egyes törvények módosításáról és kiegészítéséről (Zákon č. 305/2005 o sociálno-právnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov)

A családdal a Családokról szóló 36/2005 sz. törvény (Zákon č. 36/2005 Z. z. Zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov) foglalkozik. A törvényt 120 paragrafus alkotja. Céljai az Alapelvekben így vannak megfogalmazva:

1. cikkely

A házasság egy férfi és egy nő kapcsolata. A társadalomnak minden módon védenie és támogatnia kell ezt az egyedülálló kapcsolatot. A férj és a feleség egyenlő jogokkal és köteleességekkel rendelkezik. A házasság fő célja a családalapítás és a gyermekek megfelelő nevelése.

2. cikkely

A házasság által létrehozott család a társadalom alapvető egysége. A társadalom a család minden formáját sokoldalúan védi.

3. cikkely

A szülőnek lenni a nők és a férfiak küldetése, amelyet a társadalom különösen elismer. A társadalom elismeri, hogy a gyermek teljes körű és harmonikus fejlődéséhez a legmegfelelőbb környezet a stabil család, amelyet a gyermek apja és anyja alkot. A társadalom nemcsak a védelmet, hanem a szülői léthez szükséges gondoskodást is biztosítja, különösen a szülők anyagi támogatása és a szülői jogok és kötelességek gyakorlásához nyújtott segítség révén.

4. cikkely

A család minden tagja köteles segíteni egymást, és képességei és lehetőségei szerint biztosítani a család anyagi és kulturális színvonalának javítását. A szülőknek joguk van ahhoz, hogy gyermekeiket saját vallási és filozófiai meggyőződésüknek megfelelően neveljék, és kötelességük, hogy békés és biztonságos környezetet biztosítsanak a család számára. A szülői jogok és kötelességek mindkét szülőt megilletik.

5. cikkely

A kiskorú gyermek minden őt érintő kérdésben elsődlegesen az ő mindenek felett álló érdekét kell figyelembe venni. [...]a következőket kell figyelembe venni

- a) a gyermek gondozásának szintje,
- b) a gyermek biztonsága, valamint annak a környezetnek a biztonsága és stabilitása, amelyben a gyermek tartózkodik,
- c) a gyermek méltóságának, valamint szellemi, fizikai és érzelmi fejlődésének védelme,
- d) a gyermek egészségi állapotával vagy fogyatékos-ságával kapcsolatos körülmények,
- e) a gyermek fejlődését a gyermek méltóságába

való beavatkozással, valamint a gyermek fejlődését a gyermekhez közel álló személy szellemi, fizikai és érzelmi integritásának sérelmével fenyegető veszélyek,

f) a gyermek identitásának megőrzéséhez és a gyermek képességeinek és adottságainak fejlesztéséhez szükséges feltételek,

g) a gyermek véleménye és a lojalitáskonfliktusoknak és az ebből következő büntudatnak való esetleges kitettsége,

h) a szülőkkel, testvérekkel és más közeli személyekkel való kapcsolati kapcsolatok kialakulásának és fejlődésének feltételei,

i) a lehetséges eszközök felhasználása a gyermek családi környezetének megőrzése érdekében, amikor a szülői jogokba és kötelességekbe való beavatkozást mérlegelik.”

Az első fejezet 1 – 4 par. – a család létrajöttével foglalkozik. Az előző törvénytől abban különbözik, hogy az egyházi esküvő is érvényes.

Megemlítendő a harmadik fejezet 18. par.-sa: *„A házastársak a házasságban egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeznek. Kötelesek együtt élni, hűségesnek lenni egymáshoz, tiszteletben tartani egymás méltóságát, segíteni egymást, együtt gondoskodnak a gyermekekről, és egészséges családi környezetet teremteni.”*

Az ötödik fejezet 22 par.-sa így szól: *„A házasság felbontása válással csak indokolt esetben adható meg.”* „A szülői jogok és kötelezettségek – 28. par – különösen a következőket foglalják magukban

- a) a kiskorú gyermek neveléséről, egészségéről, táplálkozásáról és teljes körű fejlődéséről való folyamatos és következetes gondoskodás,
- b) a kiskorú gyermek képviselése,
- c) a kiskorú gyermek vagyonának kezelése.”

A törvény foglalkozik még a nevelés különféle változataival, a tartásdíjjal és az örökbefogadással.

Új elem a szlovák családpolitikában: szülői bónusz

A szülői bónusz intézményét Szlovákiában 2023-ban vezették be. Kialakításának gondolata 2006-ban merült fel és Gunnar Myrdal demográfiai kutatásaira épül. A szülői bónusz lényege, hogy a szülő, illetve a nevelő kiegészítő nyugdíjra joga-

sult a felnevelt, munkába álló és járólékot fizető gyermek. A munkában álló utód, amennyiben gyermekora idején szülei a nevelését elhanyagolták, lehetősége van a szülői bónusz kifizetésének a megakadályozására.

3. táblázat: A szülői bónusz összege 2023-ban, Európában
 Forrás: <https://rodicovskybonus.gov.sk/>

Bruttó fizetés 2021-ben	A bónusz havi összege	A bónusz évi összege
646	10	120
800	12	144
1000	15	180
1211	18	216
1453	22	264
1600	22	264
1800	22	264
2000	22	264

Összegzés

A társadalom és gazdaság fenntarthatósága szempontjából „optimális gyermeklétszám” elérése nevelési, s környezeti-társadalmi biztonságérzet kérdése, amiben az állam anyagi eszközeinek és (védelmet is biztosító) jogi szabályozásának meghatározó szerepe van. A jó gyakorlatok, jó példák, legalábbis a magyarnál némileg kedvezőbb népesedési viszonyokat elérő ország elemzésével, pedig a tapasztalatok „beemelését”, a külföldi példán való elgondolkodást segítheti, amire ez a tanulmány is irányult. Igazolását adtuk, hogy sem az anyagi támogatás, sem a jogi szabályozás nem erősebb Szlovákiában, mint Magyarországon, ennek ellenére északi szomszédjainknál kedvezőbbek a születési adatok, amiből arra tudunk következtetni, hogy a szlovák családok előtt egy a magyarnál erősebb jövőkép, s egy vallásosabb, a gyermekek születését preferáló tradicionálisabb

A szülői bónusz összege az utód bruttó fizetésének legfeljebb 1,5%-a. Havi maximális összege 21,80 euró, A szülői bónusz első kifizetésére 2023. májusában került sor. Ekkor 200 ezer nyugdíjas kapta kézhez az első kifizetést, összességében mintegy 850 ezer nyugdíjas jogosult ilyen jövedelemre. A szülői bónusz a Szociális Biztosító kiadásait 260 millió euróval emeli meg.²⁶ A rendszer bírálói első sorban azt nehezményezik, személyes adatokat hoz nyilvánosságra, a szülők megismerhetik gyerekeik fizetését. További ellenérv a bevezetéssel szemben az, hogy a férfiak is megkaphatják, akik viszont nem voltak otthon a gyermekkel. A kifizetésre nem jogosultak a Belügyminisztérium egyes részein dolgozók, a szolgálati nyugdíjat élvező rendőrök. Bónuszra nem jogosultak a rokkant gyermeket nevelő szülők sem.²⁷

életszemlélet húzódik meg. S a szlovák nemzet XX. századi megpróbáltatásai sem annyira mélyrehatóak, mint a magyaré, sőt, egy a XX. században felépülő, önálló állammá szervezett nemzetről van szó, amely gazdaságilag sikeres. A szülői bónusz, már a bevezetés még csak a közelmúltban történt meg Szlovákiában, ám a tapasztalatok folyamatos elemzésével, a magyar gyakorlatba történő beemelése előbbre vivő megoldás lehet. Ennek jó alapot ad, hogy magyar kutatók is foglalkoznak már ezen új elem alkalmazási lehetőségeivel (lásd: Árva László javaslatait²⁹ és Giday András kutatásait).³⁰ Tanulmányunkban, bár elsődlegesen a jogi kereteket vizsgáltuk, mégis (változtatlanul, hivatkozott, korábbi kutatásainkat is alapul véve) az érzelmi tényezők elsődlegességére hívjuk fel a figyelmet, azonban nem szándékozunk az állam szerepét, különösen a magyar gyakorlatot „leértékelni”.

²⁶<https://hnonline.sk/prakticke-hn/poradenstvo/96076027-rodicovsky-bonus-2023-dostanete-ho-uz-v-maji-vypocitajte-si-pomocou-kalkulacky-kolko-to-je>

²⁷<https://www1.pluska.sk/rady-a-tipy/seniori-dostanu-vysšie-dochodky-pozrite-kolko-vdaka-rodicovskemu-bonusu-prilepsite/3>

²⁸Az Európai Unió, a NATO tagja, sőt 2009-óta az euró-zóna tagállam is. Olyan állampénzügyi megrázkódtatások, s ebből adódó társadalmi negatív következmények, mint Magyarországot sem a szocialista tervgazdaságban, sem a piacgazdasági átmenetben nem érték.

²⁹ÁRVA László: Egy gondolat fejlődése: a gyermekfedezetű nyugdíjreform lehetősége és szükségessége, Polgári Szemle, 2019, 15. évf. 4-6. lapszám, pp. 224–240., DOI: 10.24307/psz.2019.1215

³⁰GIDAY András: Gyermekfedezetű nyugdíjbeiktatása, Polgári Szemle, 2011, 7. évf. 4. szám, pp. 30–38.

Tény ugyanis, hogy Magyarország tervgazdasági rendszerben történt eladósodása, a piacgazdasági átmenet krónikus problematikája, a folyamatos megszorító csomagok (1995, 2006, 2008)³¹ hatására a gyermekvállalási döntések elnehezültek, míg Szlovákia eleve kisebb adósságteherrel, s előnyösebben kivitelezett piacgazdasági átmenettel, s ezekből fakadóan mérsékeltőbb társadalmi traumákkal „vészelte át” az elmúlt évtizedeket. Mindezek következtében létjogosultsága van a „ráségítő” és kiterjedt magyar családtámogatási gyakorlatnak. S bár 2010-hez, az intenzív adókedvezményi és családtámogatási időszak kezdetéhez viszonyítva az élve-születések száma stagnál (illetve az utóbbi években szerény emelkedést mutat³²), ám a teljes termékenységi arányszám a 2010. évi 1,25-ről 1,56-ra emelkedett a 2020. évben.³³ Amennyiben a magyar kormány nem támogatná kiemelten

a családokat, úgy a magyar munkaerőpiac és társadalombiztosítási rendszer már középtávon (5-10 éven belül) súlyos működési problémákkal szembesülne. A kormányzati szabályozás, a működő jogrendszer és hatékony végrehajtási mechanizmusok által helyesen tartjuk fenn azt a jogot, hogy meghatározzuk a céljainkat, és azt is, hogyan valósítsuk meg azokat.³⁴

A gyermekvállalást alapvetően megalapozó nevelési, érzelmi, világnézeti felfogás tekintetében is fontos az állam szerepe, s az egyházi intézményeké is, amelynek fejlesztése az előttünk álló évtizedek feladata. A családok előtt álló pozitív jövőkép javítása (anyagi, megélhetési, biztonsági szempontok), a nemzet megmaradásáért viselt családi-egyéni felelősség tudatosulása az elkövetkezendő időszak nagy feladata.³⁵

.....
³¹MATOLCSY György: Egyensúly és növekedés. Magyar Nemzeti Bank, 2020, továbbá: MATOLCSY György: Sokk vagy kevés? 1998. Kairoz Kiadó, 1998

³²2010-ben 90.335 élveszületést regisztrált a KSH, míg 2020-ban 92.338-at, amely 2010 óta a legmagasabb. Egyes években a születések száma 88 ezer körülire is lepadt.

³³Ennek magyarázata, hogy a szülőképes korú nők száma folyamatosan csökken Magyarországon, ám akik szülőképes korba lépnek, gyakrabban részesülnek a gyermekáldásban.

³⁴KOMLOS, John: A valójában létező gazdaság és az emberarcú kapitalizmus alapjai. Pallas Athéné Könyvkiadó, 2021 című művében (a 49-52. oldalakon) olvashatunk e szabadságelv gyakorlásáról általános megközelítésben. Vagyis, a felhatalmazásunk és a kivitelezésünk módja e szakpolitikai vonatkozásban is legitim.

³⁵Ennek egy kiváló példája a Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért, illetve a Károli Gáspár Református Egyetem között 2021 novemberében kötött megállapodás. Lényegi célja: a nevelés - oktatás során tudatosítani a hallgatókban a család, a házasság és a gyermekvállalás fontosságát. E téren tudományosan megalapozott, elfogadható válaszok kialakítása a fiatalok felé, s a család, mint tradicionálisan fontos intézmény a helyének megerősítése a modern társadalmi és gazdasági életben, és ezzel eligazodást, támpontot nyújtani a szülők és a leendő szülők számára. Bővebben: <https://btk.kre.hu/index.php/1672-egyuttmukodesi-megallapodast-kotott-egyetemunk-a-kopp-maria-intezettel.html>